

**RAPORT EWALUACYJNY
Z WDRAŻANIA LOKALNEJ
STRATEGII
ROZWOJU
LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA
„NATURA I KULTURA”**

**Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
Europa inwestująca w obszary wiejskie
Operacja, współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej
w ramach Osi 4 LEADER
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013**

Lokalna Grupa Działania „Natura i Kultura”
ul. Lubelska 59
05-462 Wiązowna
biuro@naturaikultura.pl

Tytuł opracowania:
**RAPORT EWALUACYJNY Z WDRAŻANIA LOKALNEJ
STRATEGII ROZWOJU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA
„NATURA I KULTURA”.**

Autorzy:

Albert Izdebski

Sylwia Ćmiel

grudzień 2013 r.

Spis treści

1.	Streszczenie.....	4
2.	Wprowadzenie	8
3.	Analiza danych zastanych	10
3.1	Charakterystyka przeprowadzonych naborów.....	12
3.2	Poziom realizacji działań w ujęciu wartościowym.....	20
3.3	Poziom realizacji celów szczegółowych w ujęciu ilościowym.....	24
3.4	Poziom realizacji celów ogólnych Lokalnej Strategii Rozwoju.	30
4.	Badanie kwestionariuszowe wśród mieszkańców	31
4.1	Wybrane aspekty metodologiczne badań wśród mieszkańców	31
4.2	Układ opracowania i opis badanej zbiorowości.....	32
4.3	Analiza wyników badań	35
5.	Badanie ankietowe wśród beneficjentów.....	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
5.1	Wybrane aspekty metodologiczne badań ankietowych wśród beneficjentów	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
5.2	Analiza wyników badań ankietowych	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
6.	Aneks	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
6.1	Analiza danych zastanych.....	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
6.2	Badania kwestionariuszowe wśród mieszkańców..	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
6.3	Badania ankietowe wśród beneficjentów	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

1. Streszczenie

W niniejszym opracowaniu przedstawiono wyniki ewaluacji bieżącej działalności stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania (LGD) „Natura i Kultura” w zakresie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. W związku z tym, że badania były prowadzone w trakcie trwania tego projektu, uzyskane dane przede wszystkim mają dostarczyć wiedzy o tym, które z aspektów procesu wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) są w większym, a które w mniejszym stopniu osiągnięte. Oznacza to, że oceny mają charakter orientacyjny. Sytuacja taka jest charakterystyczna dla ewaluacji on-going, której podstawowym celem jest pomoc w zarządzaniu programem. Umożliwia ona diagnozę problemów pojawiających się w trakcie realizacji programu, jak również wskazuje możliwości ich rozwiązania.

W ramach działań ewaluacyjnych zostały przeprowadzone cztery rodzaje badań skoncentrowane na odmiennych zagadnieniach uznanych za kluczowe aspekty w procesie wdrażania przedsięwzięcia¹. Badania te były prowadzone przy wykorzystaniu odmiennych metod i technik badawczych i obejmowały: wtórną analizę dokumentów, ilościowe wywiady kwestionariuszowe oraz badanie ankietowe oraz jakościowe wywiady pogłębione.

W analizie danych zastanych uwaga została skoncentrowana na: - poziomie realizacji zakładanego budżetu, - ocenie stopnia wdrażania celów szczegółowych programu w kontekście liczby zrealizowanych przedsięwzięć, - ocenie wdrażania celów ogólnych LSR w zakresie ilościowym. Wywiady kwestionariuszowe zostały przeprowadzone wśród respondentów zamieszkałych na obszarze działalności LGD „Natura i Kultura” i miały na celu określenie: poziomu zapotrzebowania mieszkańców na różne inicjatywy podejmowane przez stowarzyszenie, wiedzy o możliwości uczestnictwa w projekcie, czy znajomości działalności LGD „Natura i Kultura”. Badania ankietowe zostały przeprowadzone wśród beneficjentów programu i miały za zadanie dostarczyć informacji o tym, w jaki sposób oceniana jest praca biura stowarzyszenia i zatrudnionych tam pracowników. Pogłębione wywiady w procesie ewaluacji miały charakter pomocniczy, bowiem w oparciu o ich wyniki nie zostały sformułowane żadne oceny, jednak ich rola polegała na tym, że dostarczają pogłębionej wiedzy na temat uwarunkowań wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju pokazując trudności oraz sposoby ich rozwiązywania.

W tej części opracowania zostały krótko scharakteryzowane najważniejsze wyniki wtórnej analizy danych, wywiadów kwestionariuszowych oraz ankiet wraz z rekomendacjami.

W świetle wtórnej analizy danych podkreślić należy, że w pierwszych trzech latach wdrażania programu poziom realizacji zakładanej wartości budżetu wyniósł 97,4 % - co oznacza, że osiągnięto stan zadowalający. Nie uzyskanie wartości 100% w tym okresie wynikało z

---

¹ Zostały one opisane w dokumencie stowarzyszenia pt. „Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru działania Lokalnej Grupy Działania ‘Natura i Kultura’”, Wiązowna, czerwiec 2013

niższego rezultatu wobec planów w 2012 roku – wówczas to udało się wdrożyć jedynie w 89% planu finansowania. Bardziej szczegółowa analiza pokazała, że w tymże roku w trzech na cztery działaniach uzyskany wynik realizacji budżetu wyniósł 100% i tylko w działaniu „małe projekty” osiągnięto efekt 63% z zakładanych celów budżetowych.

Poszczególne przedsięwzięcia służące osiągnięciu celów wdrażanej LSR charakteryzują się bardzo dużym zróżnicowaniem stopnia realizacji. W największym stopniu jest wdrażane przedsięwzięcie „organizacja wolnego czasu ze szczególnym uwzględnieniem wypoczynku łączącego pokolenia” i w tym przypadku wydaje się, że docelowa wartość zostanie osiągnięta. Natomiast najgorsza sytuacja występuje w przypadku przedsięwzięć „ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych” oraz „edukacja na rzecz rozwoju obszaru, zrównoważony rozwój uwzględniający wykorzystanie lokalnych zasobów”, gdzie do tej pory nie podpisano żadnego wniosku. Rekomenduje się więc zintensyfikowanie działań ukierunkowanych na poszukiwanie partnerów w tych obszarach.

Warto też zaznaczyć, że w największym stopniu w procesie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju zbliżono się do zakładanej liczby przedsięwzięć z działania „różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”. Zdecydowanie zaś najslabiej są realizowane przedsięwzięcia z działania „tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”. Co oznacza, konieczność skoncentrowania uwagi na przedsięwzięciach z tego działania.

Analiza ilościowa podjętych przedsięwzięć ujawniła także dysproporcję w realizacji celów ogólnych LGD „Natura i Kultura”. Dotychczas cel pierwszy stowarzyszenia : „poprawa jakości życia, w tym warunków zatrudnienia” jest wyraźnie lepiej realizowany niż cel drugi tj.: „zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi mazowieckiej, jako baza zrównoważonego rozwoju”. Oznacza to konieczność podjęcia bardziej aktywnych działań na rzecz tych przedsięwzięć, które wpisują się w drugi z celów ogólnych Lokalnej Strategii Rozwoju.

Na podstawie badań kwestionariuszowych można z całą pewnością stwierdzić, że dla większości mieszkańców wszystkie przedsięwzięcia wpisane w LSR mają duże lub bardzo duże znaczenie. I jak pokazały szczegółowe analizy dla różnych grup mieszkańców poszczególne przedsięwzięcia mają odmienne znaczenie. Oznacza to więc dobry wybór celów i służącym im przedsięwzięć, bowiem odpowiadają one na specyficzne potrzeby poszczególnych grup mieszkańców obszaru.

Objęci badaniem reprezentanci wiejskich gmin powiatu otwockiego różnili się w poglądach na temat tego, kto w pierwszej kolejności winien otrzymać wsparcie. Niemniej można określić dwóch najważniejszych adresatów tej pomocy: lokalnych przedsiębiorców i jednostki samorządu terytorialnego.

Poziom wiedzy mieszkańców obszaru o możliwościach uczestnictwa w projektach współfinansowanych przez UE należy określić jako niższy niż przeciętny. Oznacza to konieczność prowadzenia szeroko zakrojonych akcji informacyjnych. Dodać przy tym można, że akcje te winny mieć charakter w miarę możliwości trwały, bowiem muszą dotrzeć w szczególności do tych osób, które w niewielkim stopniu interesują się sprawami lokalnymi.

Zdaniem mieszkańców najbardziej skutecznymi kanałami dotarcia z informacjami o możliwościach partycypacji w projektach współfinansowanych przez UE są: internet oraz materiały informacyjne w postaci plakatów i ulotek.

Wartość i znaczenie szeroko zakrojonych akcji informacyjnych potwierdzają także i inne wyniki badań. Mianowicie te dotyczące znajomości działalności LGD „Natura i Kultura” - jedynie 45% objętych badaniem respondentów przyznało, że słyszało o działalności stowarzyszenia.

Zdaniem mieszkańców w największym stopniu na potrzeby społeczności lokalnej odpowiadają inicjatywy LGD mające na celu: rozwój przedsiębiorczości, rozwój infrastruktury i działania (szkolenia) podnoszące kompetencje pojedynczych osób zamieszkałych na obszarze wdrażania LSR.

Wyniki badania pokazały, że około jeden na trzech mieszkańców uczestniczyło w działaniach zorganizowanych przez stowarzyszenie. Jednak szczegółowe wyniki pokazują np. dysproporcję w partycypacji w zależności od płci. Warto więc spróbować zintensyfikować i rozszerzyć te działania, które są adresowane do kobiet. Zastanawiające są także wyniki charakteryzujące uczestnictwo w inicjatywach LGD „Natura i Kultura” mieszkańców poszczególnych gmin. W niektórych gminach poziom uczestnictwa okazał się bardzo niski, więc w takich przypadkach należy zastanowić się nad szerszym dotarciem do mieszkańców i/lub efektywnością sposobów tego dotarcia.

Objęci badaniem ankietowym beneficjenci programu, a więc osoby które przy pośrednictwie stowarzyszenia złożyły wnioski i podpisały umowy oceniały działalność biura i pracowników. Przede wszystkim należy zaznaczyć, że badani wyrażali się bardzo pozytywnie zarówno o funkcjonowaniu biura, jak i pracy osób tam zatrudnionych. Choć warto podkreślić i to, że funkcjonowanie biura zostało ocenione nieco niżej niż zaangażowanie w pracę osób zatrudnionych w biurze stowarzyszenia. Sumaryczna i znormalizowana ocena wyniosła dla funkcjonowania biura 86%, zaś dla aktywności pracowników 91,7%. Jakkolwiek obie oceny są bardzo wysokie, to jednak w celu poprawienia opinii wnioskodawców na temat funkcjonowania biura wydaje się wskazane już na początku współpracy określenie zasad i charakteru współdziałania. Tak aby już w momencie rozważania przystąpienia do programu wnioskodawcy wiedzieli na jakiego rodzaju wsparcie mogą liczyć.

2. Wprowadzenie

Na wstępie należy krótko scharakteryzować działalność Lokalnej Grupy Działania „Natura i Kultura”. Przede wszystkim powiedzieć należy, że Stowarzyszenie LGD „Natura i Kultura” jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i prawnych działających jako Lokalna Grupa Działania (LGD) w oparciu o zapisy ustawy z dnia 7 marca 2007 roku o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Stowarzyszenie „Natura i Kultura” działając na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, uwzględnia ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno- kulturowych, rozwój sportu i turystyki oraz popularyzację i rozwój produktu regionalnego, rolnictwa ekologicznego i edukacji działalności gospodarczej. Statutowym zadaniem stowarzyszenia LGD „Natura i Kultura” jest działalność na rzecz rozwoju gmin członkowskich: Celestynów, Karczew, Kołbiel, Osieck, Sobienie-Jeziory, Wiązowna.

Podstawowym dokumentem określającym kierunki działalności stowarzyszenia LGD „Natura i Kultura” jest Lokalna Strategia Rozwoju. W tym dokumencie zostały zdefiniowane i zaplanowane działania mające za zadanie poprawę jakości życia na obszarach wiejskich, a także określono zasady i uwarunkowania otrzymania wsparcia finansowego w ramach Osi IV Leader Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2007-2013. Funkcjonowanie stowarzyszenia wiąże się więc ściśle z procesem wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Prawidłowa realizacja założonych celów w LSR pozwala bowiem nie tylko polepszać warunki życia mieszkańców i wzmocnić sieci społeczne w gminach członkowskich, ale także umocnić stowarzyszenie.

W niniejszym raporcie przedstawione zostały wyniki badań ewaluacji bieżącej procesu wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju przez stowarzyszenie LGD „Natura i Kultura”. Mają one pomóc władzom stowarzyszenia w określeniu stanu realizacji poszczególnych elementów projektu. Z uwagi na różnorodność aspektów programu w ewaluacji wykorzystano zróżnicowane podejścia i techniki badawcze. Wśród wykorzystanych technik należy wymienić analizę danych zastanych, badania kwestionariuszowe, badania ankietowe oraz wywiady pogłębione. Trzy pierwsze podejścia badawcze służą bezpośrednio diagnozie sytuacji w konsekwencji niniejszy raport został podzielony na trzy zasadnicze części:

- analiza danych zastanych, która miała na celu określenie: poziomu efektów w ujęciu wartościowym tj. terminowości rozdysponowania środków oraz rezultatów ilościowych, czyli tego ile przedsięwzięć zostało zrealizowanych w porównaniu do założeń.
- analiza wyników z wywiadów kwestionariuszowych, której celem było określenie: zgodności przedsięwzięć podejmowanych przez stowarzyszenie z potrzebami mieszkańców wiejskich gmin powiatu otwockiego, wiedzy o możliwościach pozyskania środków finansowych i

uczestnictwa w projekcie, znajomości inicjatyw prowadzonych przez LGD „Natura i Kultura” i w końcu oszacowanie poziomu partycypacji mieszkańców w działaniach organizowanych przez stowarzyszenie.

- analiza wyników badania ankietowego służyła określeniu tego, w jaki sposób beneficjenci programu oceniają aspekty organizacyjne pracy stowarzyszenia przy wdrażaniu LSR to jest funkcjonowanie biura stowarzyszenia i działalność zatrudnionych tam pracowników.

Każda z części opracowania rozpoczyna się od zwięzłej charakterystyki metodologicznej przeprowadzonych badań, a następnie zostały przedstawione i omówione główne wyniki analizy. W aneksie zamieszczono narzędzia badawcze oraz wyniki pozostałych analiz, które stanowią jedynie uzupełnienie wniosków zaprezentowanych w głównej części raportu.

3. Analiza danych zastanych

Kluczową funkcją ewaluacji on-going jest określenie stopnia zakładanych celów przedstawionych w Lokalnej Strategii Rozwoju jeszcze w trakcie trwania projektu. Oznacza to, że uzyskane oceny nie mają finalnego charakteru, a więc mogą jeszcze ulec zmianie. Dane te należy traktować przede wszystkim jako wskazówki dla dalszych działań w procesie wdrażania programu. Zgodnie z treścią tego dokumentu podstawowym źródłem danych do oceny stopnia realizacji przedsięwzięcia są dane zastane tj. dokumenty informujące o wartości i ilości podjętych działań:

„Stopień realizacji przedsięwzięć - % realizacji założeń budżetu w postaci przedsięwzięć przy uwzględnieniu harmonogramu ich realizacji.”

„Stopień realizacji celów ogólnych i szczegółowych - % realizacji celów”²

Wtórna analiza istniejących informacji o procesie naborów wniosków i ich wdrażania umożliwia wskazanie tych sfer, w których realizacja przedsięwzięcia przebiega sprawnie oraz tych, które wymagają wprowadzenia usprawnień. W tym celu została przeprowadzona analiza dokumentów stowarzyszenia LGD „Natura i Kultura” z uwzględnieniem informacji od Instytucji Wdrażających tj.: Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

W niniejszej części opracowania zostały także wykorzystane dane z pogłębionych wywiadów indywidualnych przeprowadzonych z osobami z kierownictwa stowarzyszenia LGD „Natura i Kultura”. Przy doborze do badania kierowano się wiedzą oraz doświadczeniem badanych. Chodziło bowiem o to, żeby respondenci mieli kompleksowy i dokładny ogólny proces wdrażania programu. Dodatkowo badani różnili się pod względem zakresu kompetencji, dzięki czemu możliwe było wychwycenie różnych trudności występujących w trakcie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Z punktu widzenia ewaluacji programu wywiady pogłębione spełniały funkcje pomocnicze. W świetle zgromadzonego, w trakcie badań jakościowych, materiału nie możliwe jest dokonanie oceny realizacji zakładanych rezultatów, lecz zebrane dane pozwalają lepiej zrozumieć proces wdrażania LSR. Badanie jakościowe miało służyć ukazaniu czynników ograniczających i sprzyjających procesowi wdrażaniu projektu. A więc dostarcza ono odpowiedzi na pytania jakie czynniki utrudniają/ułatwiają realizację Lokalnej Strategii Rozwoju oraz ponadto daje możliwość określenia działań, jakie podjęto w celu wyeliminowania trudności. Prezentując dane z wywiadów pogłębionych wykorzystano szeroko

---

² Por. „Lokalna Strategia Rozwoju. Obszaru działania Lokalnej Grupy Działania ‘Natura i Kultura’”, Wiązowna, czerwiec 2013

rozpowszechniony sposób analizy jakościowej tj. przywołanie wypowiedzi respondenta³ w kontekście omawianego zagadnienia wraz z szerszym komentarzem.

Zgodnie z założeniami ocenę realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju stowarzyszenia LGD „Natura i Kultura” przeprowadzono pod kątem:

- analizy skuteczności wyboru operacji w kontekście wartościowym, a więc oceniano poziom osiągnięcia zakładanych wartości budżetu;

Przy określeniu poziomu realizacji budżetu wykorzystane zostały informacje o wartości podpisanych umów uzyskane z biura stowarzyszenia oraz dane charakteryzujące planowany budżet według działań i lat przedstawione w załączniku do umowy ramowej z Urzędem Marszałkowskim z dnia 5.11.2013 roku.

- analizy stopnia realizacji celów określonych w kontekście ilościowym, a więc ocenie zostały poddane osiągnięcia w zakresie planowanej liczby działań.

W analizach mających na celu ustalenie stopnia realizacji celów wykorzystane zostały informacje o liczbie podpisanych umów według przedsięwzięć uzyskane z biura stowarzyszenia oraz dane charakteryzujące liczbę planowanych przedsięwzięć przedstawione w Lokalnej Strategii Rozwoju z czerwca 2013 roku.

W tym miejscu zastrzec jednak należy, że ocena stopnia realizacji przedsięwzięć zarówno pod kątem wartościowym, jak i ilościowym nie jest oceną finalną. Bieżąca analiza danych zastanych nie daje bowiem możliwości określenia końcowej oceny osiągnięcia poziomu planowanych wskaźników. Wynika to z faktu, że znacząca część z projektów-operacji poddawanych analizie, w momencie badania była jeszcze w fazie realizacji. W szczególności dotyczy to tych wniosków, które wpłynęły do stowarzyszenia w 2013 roku. Duża część z nich nie została jeszcze rozpatrzona przez Instytucje Wdrażającą, co z kolei skutkuje niższym wskaźnikiem podpisanych umów, a to przekłada się na wartość i liczbę realizowanych przedsięwzięć. Pełne określenie osiągniętych, rzeczywistych efektów projektu będzie możliwe dopiero po jego zakończeniu. Niemniej przedstawione w niniejszej części raportu informacje pozwalają w pełni zorientować się w stanie zaawansowania realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju, a tym samym dają możliwości, żeby jeszcze w trakcie realizacji programu podjąć ewentualne działania modyfikujące. W takich kierunkach, które przyczynią się do końcowego sukcesu przedsięwzięcia.

---

³ W celu zwiększenia czytelności wypowiedzi badanych w tekście zostały pochylone.

3.1 Charakterystyka przeprowadzonych naborów

Na wstępie należy krótko scharakteryzować działalność stowarzyszenia „Natura i Kultura” w zakresie prowadzenia naborów wniosków w okresie objętym analizą. W latach 2009-2013 stowarzyszenie przeprowadziło dziewięć naborów wniosków⁴. Nabory były prowadzone w ramach czterech działań: - odnowa i rozwój wsi, małe projekty, różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw. Krótki opis celów i beneficjentów poszczególnych działań przedstawiono w poniższej tabeli⁵.

Tabela 1 – Charakterystyka działań według celów i adresatów.

Działanie	Cel	Adresat
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	Celem działania jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi to rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.	Osoba fizyczna lub osoba prawna, lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która prowadzi (podejmuje) działalność jako mikroprzedsiębiorstwo zatrudniające poniżej 10 osób, i mające obrót nieprzekraczający równowartości w zł 2 mln euro.
Małe projekty	Działanie będzie wpływać na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich	Osoba fizyczna lub osoba prawna albo jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną, jeżeli posiadają siedzibę na obszarze objętym LSR lub prowadzą działalność na tym obszarze, z wyłączeniem województwa.
Odnowa i rozwój wsi	Celem działania jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi to rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.	Gmina lub instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego albo osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, działająca na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz organizacja pozarządowa o statusie organizacji pożytku publicznego w rozumieniu ustawy
Odnowa i rozwój wsi	Różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich.	Osoba fizyczna ubezpieczona na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, jako rolnik, małżonek rolnika lub domownik.

Zwykle nabory były prowadzone w ramach czterech działań - - wyjątkowy pod tym względem był nabór pierwszy, kiedy to wybierano jedynie projekty z działań: odnowa i rozwój wsi oraz małe projekty oraz drugi nabór, kiedy ponownie nie prowadzono naboru w działaniu odnowa i rozwój wsi. Okres naborów według działań w kolejnych latach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju przedstawia poniższa tabela.

⁴ Ściśle biorąc chodzi o okres od 2010 roku do końca III kwartału 2013 roku.

⁵ Bardziej szczegółowy opis działań można odnaleźć na stronie stowarzyszenia LGD „Natura i Kultura” zob. <http://naturaikultura.pl>

Tabela 2 – Charakterystyka terminów naborów według działań.

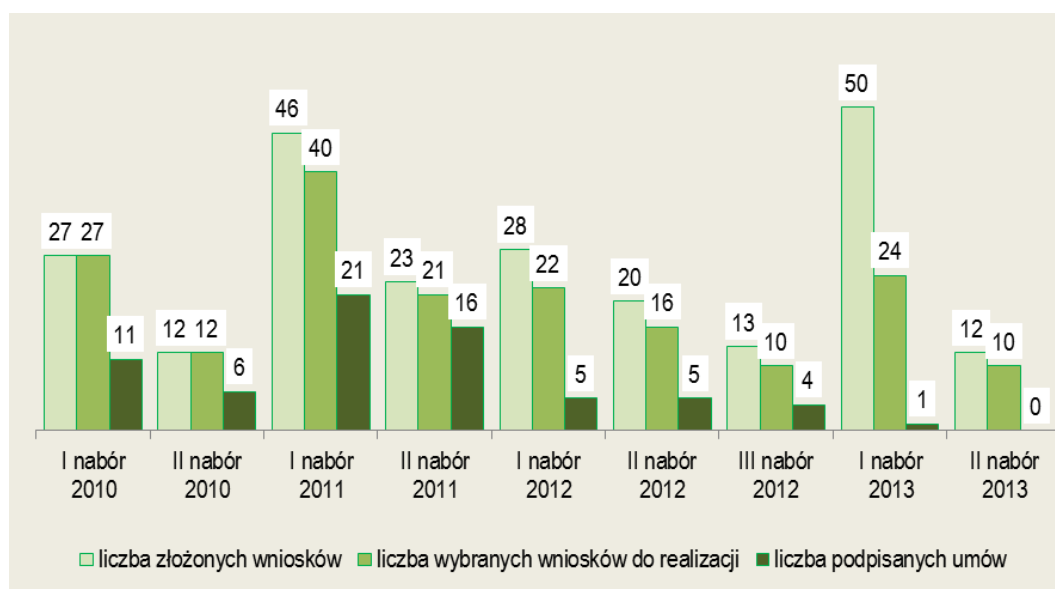
Numer naboru	Termin przyjmowania wniosków	Działania	Termin przekazania do Instytucji Wdrażającej
1	29.03-16.04.2010	<i>Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty.</i>	28.05.2010
2	1-29.10.2010	<i>Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.</i>	10.12.2010
3	21.03-11.04.2011	<i>Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.</i>	26.05.2011
4	12-30.09.2011	<i>Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.</i>	14.11.2011
5	30.01-17.02.2012	<i>Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw</i>	27.03.2012
6	4-22.06.2012	<i>Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw</i>	3.08.2012
7	23.10-5.11.2012	<i>Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw</i>	18.12.2012
8	02-16.04.2013	<i>Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw</i>	29.05.2013
9	19.08 - 6.09.2013	<i>Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw</i>	03.10.2013

Ponizej scharakteryzowana została w sposób ilościowy dynamika naborów z uwzględnieniem informacji o liczbie złożonych wniosków, liczbie aplikacji zatwierdzonych przez Radę Stowarzyszenia i w końcu liczbie podpisanych umów. Pomimo tego, że zestawienia tego rodzaju nie służą bezpośrednio ocenie osiągniętych rezultatów, to mogą być użyteczne w przyszłości przy planowaniu analogicznych przedsięwzięć. Stanowią także dobrą ilustrację

uwarunkowań wdrażania projektu, w szczególności gdy zostaną uzupełnione przez informacje z wywiadów pogłębionych.

Poszczególne nabory charakteryzowały się dużą fluktuacją jeśli chodzi o liczbę składanych wniosków. Liczba składanych wniosków w pierwszym naborze była wyraźnie wyższa niż w następnych w danym roku. Na podstawie danych można stwierdzić, że wystąpiła pewna dynamika wzrostu składanych wniosków wraz z upływem czasu wdrażania LSR. I tak najmniejsza liczba wniosków została złożona w pierwszym roku trwania naborów – 39 złożonych wniosków. W kolejnych latach liczba składanych aplikacji była wyraźnie wyższa i przekraczała 60.

Rysunek 1 – Liczba złożonych i wybranych wniosków w kolejnych naborach oraz liczba podpisanych umów.

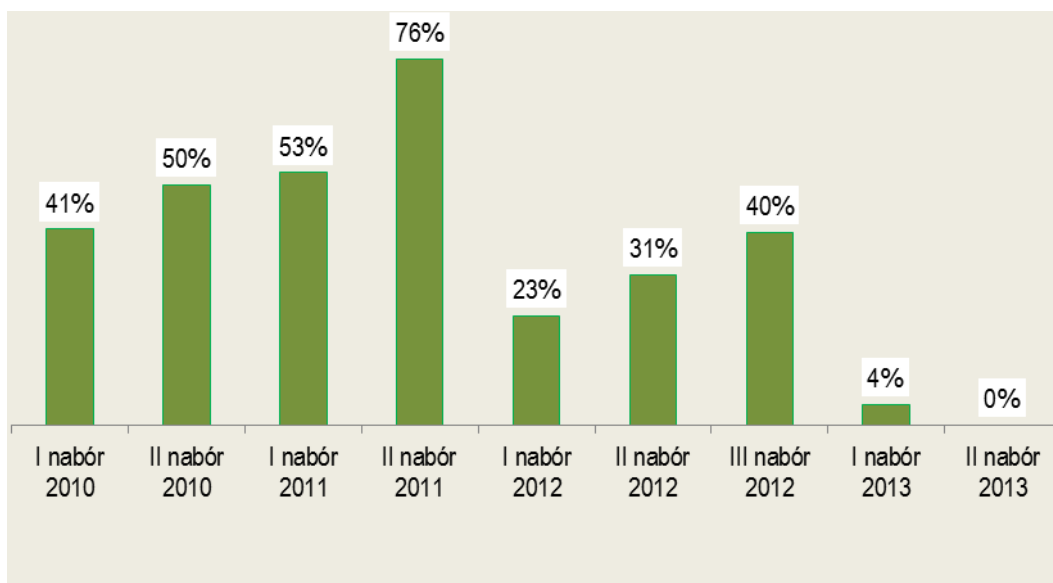
Jak wynika z przedstawionych danych w pierwszych latach prowadzenia naborów względna liczba zakwalifikowanych aplikacji przez Radę Stowarzyszenia do dofinansowania była większa niż w ostatnich latach.

Kolejny etap selekcji wniosków dokonywany był przez Instytucję Wdrażającą, podczas której część z aplikacji została odrzucona. Jednak na końcową liczbę podpisanych umów wpływ ma nie tylko ten proces selekcji, ale także i to, że wnioskodawcy w trakcie weryfikacji wniosków sami się wycofują z proponowanych przedsięwzięć. Warto podkreślić, że liczba podpisanych umów w ostatnich naborach tj. tych z 2012 roku była niższa niż w początkowych naborach⁶. Wyraźnie to wynika z danych przedstawionych na poniższym wykresie pokazującym skuteczność zawierania umów tj. stosunek liczby podpisanych umów wobec liczby wniosków przyjętych przez Radę Stowarzyszenia. W każdym z naborów przeprowadzonych w 2012 roku

⁶ Pomijając w analizie nabory z 2013 r. - gdyż w tym przypadku większość wniosków jeszcze nie została rozpatrzona.

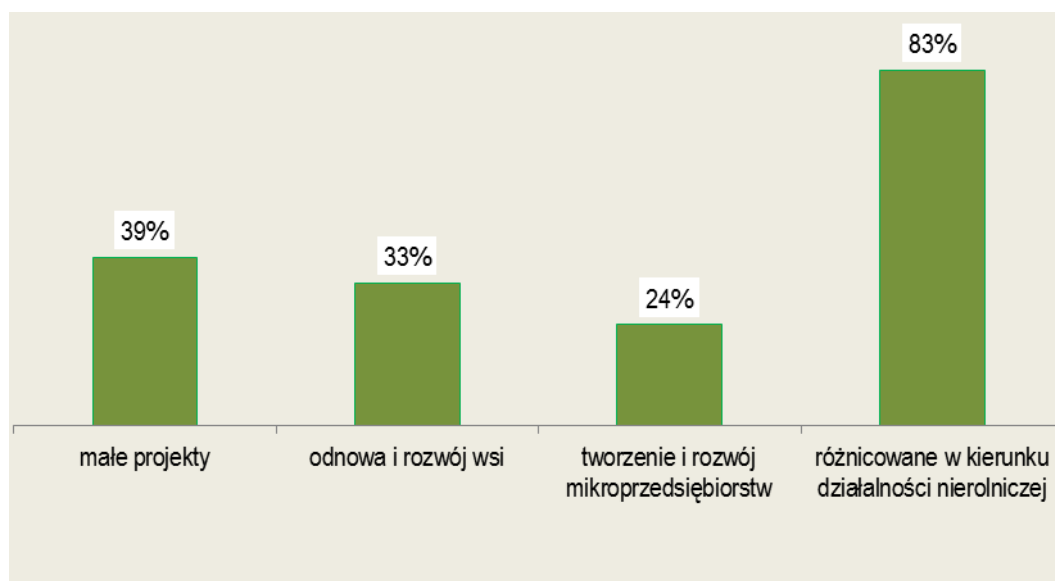
procent podpisanych umów był niższy niż w naborach z lat wcześniejszych. Uzyskane wyniki świadczą o tendencji wzrostowej w procesie selekcji wraz z czasem trwania projektu. Zjawisko to wiązać można z dwoma mechanizmami po pierwsze ze zwiększeniem zasięgu dotarcia do potencjalnych adresatów, po drugie – można domyślać się, że – potencjalni beneficjenci aplikujący w późniejszym okresie charakteryzują się większą skłonnością do wycofywania/rezygnacji.

Rysunek 2 – Poziom skuteczność zawierania umów w kolejnych naborach.

Charakteryzując skuteczność zawierania umów należy podkreślić, że w latach 2010-2013 bardzo wysoki poziom skuteczności odnotowano w działaniu „różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, w przypadku 83% wniosków przyjętych przez Radę Stowarzyszenia zostały podpisane umowy. Wyraźnie niższa skuteczność zawierania umów występowała w działaniach: „małe projekty” oraz „odnowa i rozwój wsi”, w tych przypadkach jeden na trzy wnioski spośród przyjętych przez LGD „Natura i Kultura” zakończyły się podpisaniem umowy. I w końcu najniższą wartość wskaźnika skuteczności zawierania umów obserwujemy w działaniu „tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, gdzie tylko jeden na cztery przyjęte wnioski został sfinalizowany - w postaci podpisanej umowy.

Rysunek 3 – Poziom skuteczność zawierania umów według działań w naborach z lat 2010 – 2013.

Mając na uwadze te wyniki należy w przyszłości, planując kolejne nabory, wykorzystywać do oszacowań koniecznych czynności właśnie te wskaźniki – jak się okazuje wyraźnie odmienne dla naborów prowadzonych w ramach poszczególnych działań.

Niska liczba składanych wniosków w początkowej fazie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, powiększający się udział wniosków nie wpisujących się w przedsięwzięcia i cele LSR, czy w końcu obniżający się wskaźnik skuteczności zawierania umów wskazują na specyficzne problemy pojawiające się w procesie wdrażania przedsięwzięcia. W tym miejscu warto nieco bliżej je scharakteryzować oraz pokazać, w jaki sposób stowarzyszenie stara się pojawiające się trudności rozwiązywać - w oparciu o informacje zebrane w trakcie wywiadów pogłębionych.

W świetle zgromadzonego materiału można wyróżnić kilka pojawiających się trudności występujących w procesie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Są to następujące problemy:

Zachęcenie potencjalnych wnioskodawców do uczestnictwa w projekcie

Jednym z podstawowych wyzwań, a jednocześnie bardzo ważnym uwarunkowaniem sukcesu wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju jest odpowiednie nagłośnienie możliwości uczestnictwa w projekcie i rozpropagowanie informacji o nim wśród potencjalnych beneficjentów (jednostek samorządu terytorialnego, organizacji, mieszkańców). Tak jak zauważa jedna z badanych osób „Jeżeli mieszkańcy o tym nie wiedzą, no to nie mogą nic zrobić”. Najbardziej oczywistym sposobem informowania o możliwościach uczestnictwa w Lokalnej Strategii Rozwoju wśród społeczności lokalnej są bezpośrednie spotkania, podczas których można dokładnie przedstawić zainteresowanym zasady partycypacji. Jak się okazało ten sposób rozpowszechniania wiedzy nie zawsze jest efektywny, gdyż na spotkaniach mogą się nie

pojawiać nowi zainteresowani. W sytuacji, gdy audytorium zmienia się w małym stopniu spotkania tracą swój sens „Przestaliśmy organizować te spotkania, bo stwierdziliśmy, że przychodzą na nie ciągle te same osoby. I że to nie ma sensu”. Oznaczało to konieczność wprowadzenia nowych sposobów komunikacji z potencjalnymi wnioskodawcami.

Charakter dofinansowania – refundacja

Czynnikiem poważnie wpływającym na ograniczenie zainteresowania wśród potencjalnych wnioskodawców jest dofinansowania inicjatyw. W związku z tym, że dofinansowanie pomysłów ma charakter refundacji, to często zdarza się, że ludzie tracą swoje zaciekawienie projektem. „Na początku było duże zainteresowanie tymi środkami, no bo nie wszyscy się od razu zorientowali, że to jest refundacja”. Refundacja oznacza konieczność posiadania niezbędnego kapitału lub podjęcia ryzyka kredytowego „...a nie wszyscy mają na start jakieś pieniądze, żeby je wyłożyć.” W konsekwencji sposób dofinansowania inicjatyw skutecznie zniechęca, zwłaszcza osoby fizyczne, do uczestnictwa w Lokalnej Strategii Rozwoju – zdaniem jednej z badanych osób: „To jest największy problem w tym całym programie”.

Procedury

Potencjalnych wnioskodawców od uczestnictwa programie odstręczają często liczne i skomplikowane wymogi formalne w trakcie składania wniosków. „Te procedury są ... i jest bardzo wiele wymagań, które beneficjent musi spełnić. Mnóstwo papierów, które musi złożyć wraz z wnioskiem.” Spełnienie rygorów formalnych związanych ze złożeniem wniosku wymaga od zainteresowanych znacznych nakładów czasu na zgromadzenie niezbędnej dokumentacji. „Okolo tygodnia to wszystko zajmie..”. A jednocześnie wnioskodawca nie ma gwarancji, że jego działania zakończą się sukcesem. Dodatkowo zdarza często się, że po złożeniu formalnej aplikacji wnioskodawca musi ją jeszcze uzupełniać. Jednak zdaniem badanych przedstawicieli LGD „Natura i Kultura” wypełnianie formalnych wymogów jest trudnością do przewyciężenia „...składanie, pisanie wniosków, uzupełnianie wniosków, ale tego można się nauczyć. My w tym pomagamy.”

Wypracowanie zaufania

Ważnym uwarunkowaniem sukcesu przedsięwzięcia jest zaufanie. Problem z pozyskaniem szerszego grona wnioskodawców w kolejnych naborach często wynika stąd, że potencjalni beneficjenci nie mają przekonania do składania wniosków, gdyż nie mają doświadczeń we współpracy ze LGD „Natura i Kultura”. Zaś osoby, które mają takie doświadczenia chętniej składają wnioski w kolejnych naborach. *„Różnica moim zdaniem jest taka, że mają do nas większe zaufanie, ci którzy zwrócili się do nas od razu; bo oni przeszli już całą procedurę. I zwracania wniosków i rozliczenia. A ci nowi .. podchodzą z dystansem, może trochę sceptycznie, bo nie mają doświadczenia.”* Jest to oczywiście mechanizm sprzężenia zwrotnego, który nie łatwo jest rozwiązać, a zagrożenie z nim związane sprowadza się do efektu św. Mateusza. Próbą rozwiązania tej trudności jest prezentowanie tzw. dobrych praktyk w społeczności lokalnej, a więc korzystanie w trakcie promocji Lokalnej Strategii Rozwoju doświadczeń beneficjentów projektu.

Czas rozpatrywania wniosków

Instytucja Wdrażająca ma określony czas na rozpatrzenie złożonych wniosków *„Mają różny czas w zależności od działu ... trzy, cztery, pięć miesięcy, ale ten czas się wydłuża.”* . Niestety zdarza się, że opóźnienie w procesie rozpatrywania wniosków przekracza nawet kilka razy określony termin. *„Kiedyś to było nawet trzynaście miesięcy. Teraz jest trochę szybciej.”* Sytuacja taka jest z oczywistych względów niekorzystna. Przede wszystkim dlatego, że wnioskodawca nie może określić – wobec braku wiedzy o kwalifikacji swojego projektu – jakimi środkami dysponuje. W efekcie wnioskodawca *„Może realizować ten wniosek bez podpisania umowy. Tylko na własne ryzyko, bo nie ma gwarancji, że część tych kosztów zostanie zwrócona. Albo czeka z realizacją tego działania do momentu podpisania umowy, bo wtedy ma gwarancje, że te środki zostaną zwrócone.”* Zwykle wnioskodawcy wybierają ten drugi scenariusz, co z kolei oznacza powolniejsze wdrażanie działań w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Dodać przy tym należy, że opóźnienia w procesie rozpatrywania wniosków poważnie i niekorzystnie oddziałują na próby podjęcia uzyskania dofinansowania pomysłów w kolejnych naborach. Zdarza się także, że długie oczekiwanie na rozpatrzenie wniosku powoduje rezygnację z uczestnictwa w projekcie *„... jeżeli ktoś nie ma środków zabezpieczonych na realizację zadania, to wtedy rezygnuje.”* Opóźnienia w kwalifikowaniu wniosków niekorzystnie też wpływają na organizację pracy stowarzyszenia. W szczególności chodzi tutaj o planowanie kolejnych naborów tak, żeby we właściwy sposób wykorzystywać zakładany budżetu przedsięwzięć. *„...na*

bieżący musimy to śledzić. I na bieżący kolejne nabory musimy organizować. To jest właśnie taki główny mankament.” Warto jednak podkreślić, że zdaniem badanych opisana wyżej trudność wraz z czasem trwania projektu występuje z mniejszą intensywnością, gdyż powoli zostają wypracowywane zasady współpracy „wszyscy się tego uczymy”.

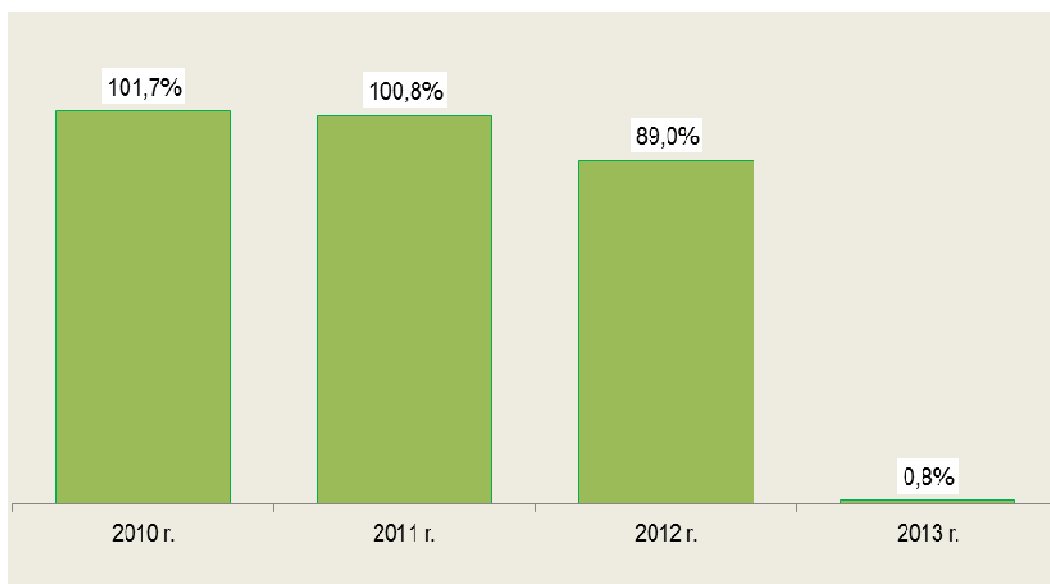
3.2 Poziom realizacji działań w ujęciu wartościowym.

Na wstępie zaznaczyć należy, że przedstawione dane opierają się na informacjach o wartości podpisanych umów, a nie o wypłaconych kwotach. A to oznacza, że ocena ma charakter orientacyjny, bowiem sytuacja może ulec zmianie np. w wyniku wycofania się beneficjentów. W związku z tym rzeczywiste określenie rezultatów, w zakresie realizacji budżetu, będzie możliwe po rozliczeniu projektów.

Opisując poziom realizacji celów w ujęciu wartościowym należy przedstawić stopień wykorzystania środków w kolejnych latach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju przez stowarzyszenie LGD „Natura i Kultura”. Jest to ważne nie tylko dlatego, że pozwala określić poziom realizacji budżetu w kolejnych okresach wdrażania projektu, ale także i z tego powodu, iż takie ujęcie umożliwia ocenę wdrażania LSR w latach 2010 -2012. A więc przy wyłączeniu roku 2013, dla którego – jak wynika z wcześniej przedstawionych danych – większość wniosków nie została jeszcze rozpatrzona przez Instytucję Wdrażającą. Brak decyzji Instytucji Wdrażającej dla wniosków złożonych w 2013 r. uniemożliwia miarodajne określenie poziomu realizacji budżetu w latach 2010 -2013.

W latach 2010 – 2012 poziom realizacji zakładanej wartości budżetu wyniósł 97,4 % - co oznacza, że w świetle przyjętych kryteriów oceny wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju oznacza stan zadawalający.

Rysunek 4 – Poziom osiągnięcia celów realizacji budżetu w kolejnych latach.

Dodać przy tym należy, że w 2010 i 2011 roku wartość wskaźnika charakteryzującego poziom realizacji budżetu przekroczyła 100% - a więc osiągnięto wtedy stan idealny. Innymi słowy w naborach prowadzonych w tych latach udało się zgromadzić nieco wyższą wartość wniosków niż